

 Nilüfer
TURİZM

GEZGİN

MAYIS 2006
SAYI: 25

YOL ARKADAŞINIZ!

Kutsal Ada
Sri Lanka

Siyah Güllerin Vatanı Halfeti

Manik Depresif Hastalığı

Hasip Pektaş ile Ekslibris Sanatı

Mayıs ayı konuğum bir akademisyen. Bulunduğu her ortamı tartışmasız aydınlatan, bilim ve sanat adına ilkelerinden ödün vermeyen, her zaman ilklerin adamı olan, imzasını atacağı bütün işleri yapmış olmak için değil severek, büyük bir ciddiyetle ve yenilik katarak yapan bir usta ve yönetici. Işıkla, boyayla ve harflerle iletişim kuran, uluslararası üne sahip bir sanatçı, yaklaşık otuz yıllık sevgili dostum; Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dekanı Prof. Hasip Pektaş.

Söyleşi

Adnan Polat

Sayın Pektaş, öncelikle kendinizi tanıtır mısınız ?

1953 yılında Ermenek-Karaman'da doğdum. 1971'de Akşehir İlköğretmen Okulu'ndan, 1974'de Gazi Eğitim Enstitüsü Resim Bölümü'nden mezun oldum. 1982 yılına kadar Öğretmen Okulları'nda ve orta öğretimde resim öğretmenliği yaptım. 1982 - 1987 yılları arasında Samsun Ondokuzmayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Resim Bölümü Grafik Anasanat Dalı'nda çalıştım. 1987 yılından bu yana Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Grafik Bölümü'nde öğretim elemanı olarak çalışmaktayım. 1995'de Doçent, 2001'de

Profesör, 2003'de Güzel Sanatlar Fakültesi Dekanı oldum. *Ekslibris* kitabımın II. baskısı AED tarafından yapıldı. Bazı çalışmalarım, Belçika'da *Graphia* ve *Boekmerk*, Amerika'da *Bookplates in the News* isimli dergilerde yer aldı. Yirmi kişisel sergi açtım. Özgün baskıresim ve fotoğraf alanlarında ödülleri var. 1996 yılında III. İtalya - Türkiye Ekslibris Bienali'nden birincilik ödülü aldım. Belçika ve İtalya Ekslibris Müzeleri'nde eserlerim bulunmakta. 2003'de I. Uluslararası Ekslibris Yarışması'nı organize ettim. Ankara Ekslibris Derneği (AED) kurucu üyesi ve başkanıyım.

Ekslibris nedir, bu sanatın tarihçesini kısaca anlatır mısınız?

Ekslibris, kitapların iç kapağına yapıştırılan bir mülkiyet işaretidir. Kitap sahibinin ilgisi, beğenisi doğrultusunda yapılan, (yazar adına değil, kütüphanesinde kitapları olan kişi ya da kurum adına yapılır) ödünç verilen kitapların geri getirilmesi gerektiğini uyarmak ve hırsızlığa karşı bir önlem belgesidir. Kitabın tapusudur. Ekslibris, Latince bir sözcüktür. Türkçe karşılığı "...nın kitaplığından", "...nın

kütüphanesinden"dir. İngilizce karşılığı ise *bookplate*'dir. Dünyada yaygın olarak ekslibris sözcüğü kullanılıyor. Biz de bu sözcüğü kullanıyoruz. Türkçe'ye de yerleşti zaten. Ekslibrisin tamamen sanatsal kaygılarla yapılması gerekir. Bir sanat eseri yaratır gibi; resim sanatı gibi. Konusuna, kompozisyonuna, biçimine, dengesine, tekniğine; hepsine önem verilmelidir. Ekslibrisin resimden ayrılan yanı; ekslibris sözcüğünün ve adına yapılan kişinin adının yer almasıdır. Bir de boyutta sınırlamanın olmasıdır. Ekslibrisi tasarlarırken yazının nereye konulması gerekir, nerede uygun olur, iyi düşünmek gerekir.

Ekslibris, el yazması kitaplar döneminde, 1450'li yıllarda başlamış bir gelenektir. Zamanın kralı ya da papazı için yapılmış bir aidiyet belgesi koyalım, bir resim yerleştirelim ki ona ait olduğu belli olsun ve kaybolmasın diye düşünülmüş ve böylece ortaya çıkmıştır. Matbaayla birlikte, kitaplar çoğalınca, insanların

bu sanata ilgisi artmış ve özellikle de zengin sınıf ekslibris yaptırmaya başlamıştır. Zamanın ünlü ressamları ve sanatçıları ekslibris yapmaya başlamışlardır. Albrecht Dürer'den, Hans Holbein'e, Paul Klee'den, Pablo Picasso'ya kadar pek çok ünlü sanatçı döneminde ekslibris yapmıştır. Tarihi gelişimi yansıtmayı ve kendi dönemini anlatması nedeniyle aslında tarihi bir belgedir. Eğilimlere ve sosyal çevreye göre farklılıklar gösteren ekslibris, yaratıldığı dönemin aynasıdır. Ekslibris sipariş üzerine yapılıyor; fakat sanatçı kendi duyarlılığını sanatına yansıtır. Eserlerini beğendiğiniz bir sanatçıya örneğin; "erotik bir ekslibris istiyorum, yapar mısınız?" diyorsunuz. Sanatçı size bir taslak hazırlıyor; beğendiğinizi yetkin olduğu teknikle çoğaltıp, size sunuyor. Siparişi veren kişi sadece ilgisini ve merakını ifade eder; ama sanatçı yaratımında tamamen özgürdür. Neyi nereye koyacağına o karar verir.

Ekslibrisle tanışmanız nasıl gerçekleşti?

1983 yılında Cumhuriyet gazetesindeki bir haberde Belçika'da yapılan ve ekslibris denilen küçük boyutlu, özgün baskiresimlerin yarışmasından söz ediliyordu. Anlamını bile bilmediğim, hatta baskının içinde ekslibris sözcüğünün bulunması gerektiğini bile sonradan öğrendiğim bu yarışmaya küçük bir ağaç baskı çalışmamı yolladım. Bir süre sonra gelen yarışma sergisi katalogunda ve bazı sanatçıların gönderdiği orijinal ekslibrislerin içinde ekslibris sözcüğü ile birlikte bir de isim yazıldığını gördüm. İlginçti ve çalışma alanıma girebilecek bir konuydu. Yarışmayı organize eden koleksiyoncu ve editör Luc Van den Briele ile yazışarak ekslibris hakkındaki ilk bilgilere ulaştım. Elbette bu yetmedi. Türkiye'de ekslibris var mıydı, yaygın olarak kullanılıyor muydu öğrenmeliydim.

1960'lı yıllarda Gazi Eğitim Enstitüsü'nde, dönemin resim öğretmenleri öğrencilerine ekslibris yaptırmışlar. O günlerden kalan özgün bir örneğe rastlamamakla birlikte Milli Kütüphane, Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Boğaziçi Üniversitesi Kütüphanesi, Üsküdar Amerikan Koleji Kütüphanesi, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Kütüphanesi, Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi, Yapı Kredi Bankası Kütüphanesi, Basın Müzesi ve sahhaflarda yaptığım incelemelerde bazı kitapların iç kapağında ekslibrisler gördüm. Türkiye'nin ekslibrisi tanınması, batıdan alınmış kitaplarla olmuştur. Ülkemizde adına ilk ekslibris yaptırılanlar, özellikle kolejlerde görev yapan yabancı uyruklu öğretmenler, öğrenciler olmuştur. Osmanlılar döneminden kalma el yazması kitaplardaki mühürleri birer mülkiyet işareti olarak kabul edebiliriz. Mühürler, ekslibris türüne girmese de

özgün kaligrafik yapılarıyla ait oldukları kişilerin arması veya *Logotayp*'ı olarak bir tür ekslibris işlevini görmüşlerdir. 1980'li yıllardan bu yana, özellikle güzel sanatlar eğitimi veren kurumlardaki özgün baskiresim ve grafik tasarım derslerine giren öğretim elemanlarının özendirmeleriyle, ekslibris yapan kişiler yetişmeye başlamıştır. Artık yurtdışındaki ekslibris sergilerinde ve yarışmalarında sanatçılarımız ödüller almakta, bu alanda yapılan çalışmalarda sesimiz duyulmaktadır. 1997 yılında kurulan Ankara Ekslibris Derneği ile 1998 yılında kurulan İstanbul Ekslibris Akademisi Derneği ekslibrisin tanınması ve yaygınlaşması adına önemli çabalar göstermektedir. 10 kişi ile kurulan Ankara Ekslibris Derneği bugün 140'ın üzerinde üyeye ulaşmıştır. AED özellikle sanat eğitimi verilen kurumların olduğu Ankara, İstanbul, İzmir, Eskişehir, Antalya, Konya, Samsun, Erzurum, Malatya, Adana, Mersin, Bursa, Van gibi kentlerimizde sergiler açmakta, konferanslar, seminerler vermekte ve workshoplar düzenlemektedir. Her sayısında farklı konulara ve ekslibris örneklerine yer verilen bir bülten yayımlanmaktadır. AED web sitesi (www.aed.org.tr), sadece ülkemizdeki sanatseverleri değil pek çok yabancı ekslibris tutkununun da bilgilendirmektedir.

Türkiye'de ünlü yazarlar, ekslibristeri olan kitapseverler çok mu? Kimleri tanıyoruz?

Ekslibrisin işlevini bilen Enis Batur, Güven Turan, Ömer Koç ve Gündoğ Kayaoğlu gibi kitap tutkunu kişiler ile bazı yayinevleri adlarına ekslibris yaptırmışlardır. Ben de son on yıl içinde bazı sanatçı ve kitapseverlere ekslibris yaptım; fakat unutabileceğimin alınacağını düşünerek izin verirsiniz adlarını belirtmeyeyim.

Ekslibrislerin herhangi bir grafik çalışmasından, resimden ya da desenden farkı nedir?

Ekslibrisin resimden ayrılan tek farkı içine tipografinin (yazının) girmesidir. Belki boyutunun küçük olmasını da ekleyebiliriz. Her sanatçı kendi üslubunda, birikimleri doğrultusunda ekslibrisi oluşturur. Duygu ve düşüncesini özgürce anlatmak, estetik değerlere yer vermek ve özgün olmak kaygısı taşır. Kompozisyonun bir yerine ekslibris diye yazmak ve adına ekslibris yaptığı kişinin veya kurumun adını eklemek zorunluluğu vardır. Önemli olan bu sözcükleri doğru yerde ve dengeli bir ölçüde kullanmasıdır. Bu da yapılmışları iyi inceleyerek ve en önemlisi çok çalışarak kazanılacak bir özelliktir. Aynı sorumluluk tasarımcı için de geçerlidir. Ekslibris çoğunlukla talep üzerine yapılır. Sanatçı, adına ekslibris yapacağı kişinin isteklerini, ilgilerini bilerek tasarımını gerçekleştirir. Anlatım biçiminde ise tamamen özgürdür. Yaptığı çalışma ekslibris sahibini imlemekle birlikte kendisini de anlatmaktadır. Çoğaltılmalı, numaralandırılmalı, teknik, tarih ve imza yer almalıdır.

En çok bilinen ekslibris ve ekslibris sanatçılarından bahsedermisiniz? Bu alanda uluslararası başarılarımız var mı?

Ekslibris ile ilgilenenlerin çok iyi bildiği gerçek anlamdaki ilk ekslibris, 1450 yıllarında Iğler (kırpici) takma adıyla bilinen Alman papaz Johannes Knabenberg için yapılan ve çayırdaki çiçeği ısırarak bir kırıpinin resimlendiği ekslibristir. Ekslibrisin üzerindeki "öpsün seni Iğler" sözcüğü ise kitabı alana bir uyarı anlamı taşımaktadır. Yine çok bilinen bir diğer ekslibris ise Albrecht Dürer'in (1471-1528), 1504 yılında zamanın ünlü devlet ve bilim adamı Willibald Pirckheimer için yaptığı ağaç baskı ekslibristir. Lucas Cranach, Hans Holbein, Edvard Munch, Kaethe Kolwitz, Emil Nolde, Paul Klee,

Pablo Picasso, Oscar Kokoschka ve Frans Masareel gibi döneminin ünlü sanatçıları ekslibris yapmışlardır. Günümüzde ekslibris yapanlara baktığımızda; gravürleriyle Bulgaristan'dan Julian Dimitrov Jordanov, Marin Gruev, Rusya'dan Vladimir Zuev, Yuri Borovitsky, Andrey Machanov, Ukrayna'dan Sergey Hrapov, Polonya'dan Wojciech Luczak, Estonya'dan Lembit Lõhmus, Çek Cumhuriyeti'nden Jiri Brazda, Karol Felix, Rea Simlikova, Slovak Cumhuriyeti'nden Katarina Vavrova, Peter Augustovic, Japonya'dan Katsunori Hamanashi, Beyaz Rusya'dan Juri Jakovenko, yüksek baskılarıyla Fransa'dan Jean Marcel Bertrand, Belçika'dan Mark Severin, Gerard Gaudaen, Frank Ivo Van Damme, Rusya'dan Mikhail Verkholantsev, Arjantin'den Mauricio Schwarzman, Çek Cumhuriyeti'nden Miroslav Houra, serigrafi ve bilgisayar tasarımlarıyla Belçika'dan Martin R. Bayens, Japonya'dan Masao Ohba dikkat çekmektedir.

Türkiye'den, 1996 yılında İtalya'da yapılan III. Ekslibris Bienali'nde Hasip Pektaş birincilik, İsmail İlhan ikincilik ödülü, 1997 yılında yine İtalya'da yapılan müzik konulu ekslibris yarışmasında Sema Ilgaz Temel üçüncülük, 2000 yılında Barcelona'da yapılan Ekslibris in the 21th Century yarışmasında Erol Olcay mansiyon, 2001 yılında Erdal Aygün, Arjantin Gral. José de San Martín Uluslararası Ekslibris Yarışması'nda üçüncülük ödülü, 2002 yılında İstanbul Ekslibris Akademisi Derneği Nazım Hikmet konulu Uluslararası Ekslibris Yarışması'nda üyemiz Gülbin Koçak birincilik ödülü, Ali Doğan üçüncülük ödülü, 2002 yılında

Serdar Tuna ve Fedail Yılmaz'tır. Bu kısa sürede gelinen nokta sevindirici olmakla birlikte hedef daha iyi ve daha başarılı olmaktır. En iyi olmanın yolunun ise çok çalışmaktan, paylaşmaktan ve birlikte hareket etmekten geçtiğine inanıyoruz.

Türkiye'de ekslibrise ilgi ne ölçüde arttı?

Ekslibrise ilgi giderek artıyor. Hem de ummadığım ölçüde. Buna karşın adını hiç duymamış yüzlerce kişi olduğunu da tahmin ediyorum. Pek çok kişi telaffuz etmek de zorlanıyor. Bu da çok doğal. Matbaanın bile yıllar sonra geldiği ülkemizde hele de kitap okuma düzeyinin düşük olduğu bir ortamda onunla bağdaşık olan bir sanat dalının yaygınlaşması elbette zaman alacaktır. Ekslibris konusunda diğer ülkelerle kıyaslamak gerekirse Avrupa ülkelerinin özellikle Rusya'nın düzeyine çıkmamız çok zor. Bu kültürün doğduğu Orta Avrupa'da tanınan bir sanat, çok sayıda koleksiyoncusu, dernek ve müzeler var. Çok sayıda yarışmalar düzenleniyor; sanatçıları ekslibris siparişi alıyor hatta geçimini sadece ekslibris yaparak sağlayanlar bile var. Bu da gösteriyor ki talep var, ilgi var. Kendimize haksızlık yapmayalım, elbette bizde de güzel gelişmeler var. Uluslararası yarışmalara çok fazla katılıyoruz. Ödüller alıyoruz. Örneğin geçen yıl yapılan ve 32 ülkeden, 280 sanatçının, 951 ekslibrisle katıldığı II. CGD (Bilgisayar Tasarımı) Ekslibris Yarışması'na Türkiye'den yüzde 47 katılım oldu. Yeni yaygınlaşmaya başlayan bu sanat dalında Türkiye'nin 3 ödül, 4 mansiyon ve çok sayıda sergileme alması takdire değer bir sonuçtur. Tüm temennim, II. Uluslararası Ekslibris Yarışması - Ankara 2007'ye katılımın da yüksek olması.

Yugoslavya'da yapılan köprü konulu I. Balkan Ekslibris Trienali'nde İlnur Dedeoğlu, Belgrad Ekslibris Derneği ödülü, Ali Doğan ise Joan Records Company özel ödülü, I. Uluslararası Ekslibris Yarışması-Ankara 2003'de İlnur Dedeoğlu Çankaya Belediyesi özel ödülü, Müjde Ayan, Yunus Güneş mansiyon, I. Uluslararası CGD Ekslibris Yarışması'nda Mine Saraç Doğan, Ozan Ayıtkan ödül, Müjde Ayan, Lütfiye Aydoğdu, Erdal Aygenç, İlnur Dedeoğlu, Ali Doğan, Elif Varol Ergen mansiyon, II. Uluslararası CGD Ekslibris Yarışması'nda Nurdan Adıgüzel birincilik, Tezcan Bahar ikincilik, Atanur Sevim beşincilik ödüllerini, Erdal Aygenç, Işık Gülkaynak, Çağlar Okur, Özden Pektaş Turgut mansiyon olarak ülkemizin adını yurtdışında duyurmuşlardır. Türkiye'de açılan ekslibris sergilerinin yanında 1980 yılından bu yana başta Belçika, İtalya ve Yugoslavya olmak üzere pek çok ülkede ekslibris sergisine katılan ekslibrise gönül veren, bu konuda çalışmalar yapan ve ekslibrisin yaygınlaşması için çaba gösteren sanatçı ve tasarımcılarımız giderek artıyor. Bunlardan ilk akla gelenler; Müjde Ayan, Mehmet Aslan, Lütfiye Aydoğdu, Mehmet Aydoğdu, Erdal Aygenç, Uğur Erbaş, Hakan Erkam, Şükrü Ertürk, İlnur Dedeoğlu, Hüseyin Demir, Salih Denli, Ali Doğan, Mine Gündüz, Yunus Güneş, Mürşide İcmeli, İsmail İlhan, Ayşegül İzer, Berran Kancal, Ahmet Aydın Kaptan, Serpil G. Kaptan, Devabil Kara, Burcu Karabey, Sadık Karamustafa, Hasan Kıran, Emin Koç, Gülbin Koçak, Hayati Misman, Mustafa Okan, Gökhan Okur, Erol Olcay, Hasan Pekmezci, Sevgi Can Pekmezci, Özden Pektaş Turgut, Nurten Seferoğlu, Bahar Şener, Nazan Tekbaş Tanyu, Sema Ilgaz Temel, Tezcan Bahar, Ali Tomak, Ercan Tuna,

II. Uluslararası Exlibris Yarışması'ndan bahsedebilir misiniz? İlgilenenlere duyurmuş oluruz.

Hacettepe Üniversitesi ile birlikte düzenlediğimiz II. Uluslararası Exlibris Yarışması-Ankara 2007 için tüm ayrıntıları www.aed.org.tr internet sitesinde bulmak mümkün; fakat temel bilgileri vermekte yarar var.

Yarısmada konu sınırlaması yok. Katılımcılar, 2004-2007 yıllarında yaptıkları en fazla beş çalışma ile katılabilirler. Her baskıdan mutlaka üçer kopya göndereceklerdir. Baskı tekniklerinde sınırlama yoktur; fakat ekslibrisler mutlaka çoğaltılmış olmalıdır. Fotokopi, çizim ve taslaklar kabul edilmeyecektir. Ekslibrislerde *Ex-libris*, *Exlibris*, *Ekslibris*, *Bookplate* ya da bu anlama gelen ...nın kütüphanesinden gibi bir sözcük ile birlikte adına ekslibris yapılan yaşayan kişi veya kuruluş ismine yer verilmelidir. Katılımcılar, ekslibrislerini imzalamalıdır. Ekslibrislerin arkasına okunaklı olarak sanatçının adı, tekniğinin kodu, yapım yılı, boyut ve sahibinin adı yazılması zorunludur. Baskı alanı 130 x 130 mm.'den, baskı yapılan kağıt ise 210 x 150 mm.'den büyük olmamalıdır. Ekslibrisler paspartulanmamalı, bir kartona veya renkli bir kağıda yapıştırılmamalıdır.

Son katılım tarihi: **30 Ocak 2007**'dir. Gönderilecek adres: Uğur Mumcu mah. 2. Cad. 117. Sok. No:18 Batıkent 06370 Ankara'dır. Birinci olanın 1500 USD alacağı 13 ödül verilecektir. Sponsor arayışlarımız sürüyor, bu sayı artabilir. Yarışma değerlendirmesinde, özgünlüğe, teknik ve estetik yetkinliğe, resim ve yazı ilişkisine özellikle dikkat edilecektir. Ödül ve sergileme alan ekslibrisler için bir CD, kataloga girecek ekslibrisler için bir katalog hazırlanacak, katılımcılara birer adet gönderilecektir. Ödül alan ve sergilenmeye değer bulunan ekslibrisler, Eylül 2007'den itibaren Ankara, İstanbul, Samsun, Van, İzmir, Eskişehir, Adana, Antalya, Konya, Erzurum, Malatya ve Yunanistan'da sergilenecektir.

